

EVOCARE*

Academician PAUL MIRCEA COSMOVICI

Doamnelor și Domnilor,

Istoria fiecăruia este înscrisă în evidențele propriului său tribunal, în propria sa instanță de judecată. Acolo sunt consemnate faptele, pledoariile sale – cele mai multe părtinitoare –, argumentele – adesea ilogice –, iar sentința este mereu amânată, fiind pronunțată, uneori, când nu mai poate fi contestată.

Este oare atât de greu să accepți judecata pentru acea parte din sufletul tău pe care încerci să nu o dezvălui nimănui?

Fiecare poate dori să trăiască o mie de vieți, dar trebuie să se mulțumească cu câteva crâmpie de suferință și de durere, de bucurie sau, poate, de fericire.

Viața este și o luptă între fapte și adevăruri, luptă deseori tragică. Pilat din Pont cunoștea fapte, dar ignora adevăruri eterne. În fiecare se împletesc faptele cu adevărurile în procesul devenirii. Și în oricare moment suntem totalul devenirilor de până atunci, iar fiecare devenire este o moarte și un început de viață. Și eu am murit și am reînceput viața de nenumărate ori, lanțul devenirilor sfidând încă ultima verigă.

În tot acest timp am fost în căutarea unui echilibru. Dar m-am simțit, adesea, asemenea celui care se deplasează pe un fir, cu o cumpănă în mâini, încercând să nu cadă în gol.

Firul este drumul pe care toți îl parcurgem de aici până la acel necunoscut *dincolo*. Cumpăna poartă la un capăt inima, iubirile și spaimile, iar la celălalt capăt săgeata inefabilă a spiritului.

* Academicianul PAUL MIRCEA COSMOVICI (30 octombrie 1921 – 13 august 2006), director onorific al Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, ar fi urmat să suțină această *Evocare* în luna septembrie 2006, la Casa Oamenilor de Știință a Academiei Române, în cadrul seriei de manifestări științifice organizate de Academie sub chiar genericul *Evocări*.... Nu a mai apucat s-o facă, timpul grăbindu-se, în mod nedrept, a-l muta în lumea celor veșnice, rămânând să fie mereu evocat de toți cei ce l-au prețuit. Textul pregătit, dar nu finalizat, pentru un moment de întâlnire spirituală, a fost găsit între manuscrisele ce au rămas pe biroul academicianului. Considerând că această *Evocare* îl caracterizează cel mai bine pe savantul (căci a fost un savant!) și omul Paul Mircea Cosmovici, îl publicăm pentru multiplele-i semnificații. Am respectat întru totul modul de redactare al autorului (prof. univ. dr. Emil Moroianu).

Dar echilibrul permanent nu poate fi obținut, iar drumul trebuie parcurs, totuși, până la capăt. Suntem obligați să îl parcurgem înfruntând toate obstacolele sale.

Mi se pare, uneori, că sunt și asemenea unui navigator care se străduiește să ajungă într-un anumit port. Pentru aceasta trebuie să țină ferm cârma și să o mânuiască în așa fel încât să învingă forța valurilor și a furtunilor. Am avut nevoie de multă putere și înțelegere pentru a trece peste valurile înalte și a îndepărta marile furtuni, pentru a ajunge în portul propriului destin.

În procesul devenirii, cine am fost, cine sunt, ce a mai rămas?

M-am născut într-o familie cu vechi tradiții intelectuale.

Bunicul meu, Cosmovici Leon (1857-1921), doctor în științe, titlu obținut la Paris (Sorbona) în 1880, a fost membru corespondent al Academiei Române (1893), membru al Societății de Zoologie din Franța și al Societății Franceze de Entomologie, profesor la Facultatea de Științe a Universității „Al. I. Cuza” din Iași unde a deținut și Catedra de zoologie, anatomie și fiziologie, fiind considerat fondator al învățământului fiziologiei animale din țara noastră.

Tatăl meu, Cosmovici Neculai (1889-1965), doctor în științe la Paris (Sorbona, 1915), membru corespondent al Academiei de Științe din București, membru al Societății Zoologice din Franța și al Societății de Chimie Biologică din Paris, a fost profesor la Catedra de fiziologie animală de la Universitatea din Iași până în anul 1940 și, la aceeași catedră, la Universitatea din București (1940-1950). Mama, Amalia Apostolescu Cosmovici, a studiat literale, de asemenea, la Paris, oraș în care părinții mei s-au cunoscut.

Nu voi uita niciodată acești minunați părinți care m-au crescut, îngrijit și educat, cu cele mai nobile principii, deschizându-mi mie și surorii mele, Rodica-Maria, orizontul larg al culturii universale.

Casa noastră din Iași semăna cu o bibliotecă franceză. Cărțile științifice și romanele cartonate și așezate în ordine, în rafturi suprapuse, reprezentau pentru copilul care le privea adesea o lume plină de mister care se cerea descifrată. Și astfel, de timpuriu, am început să citesc și să frământ gânduri în graiul lui Voltaire, Victor Hugo sau Anatole France, admirând, totodată, operele de artă din albumele care îmi descopereau secretele creației umane.

Ochii mei au parcurs atât de multe litere și imagini, încă la vârsta copilăriei, încât deveniseră închiși pentru chipurile celor care defilau insinuant prin fața lor.

Retras într-o lume interioară, începeam în mod nefiresc să percep existența unor legături cu forțele universului, să simt apartenența la *tot* și să aud chemările spațiilor eterne, să înțeleg că nimeni nu este individualitatea și unicitatea în care se definește, ci un fragment desprins dintr-un ansamblu al creației divine.

Trăind astfel un prezent dominat de întrebări care rămâneau de multe ori fără răspunsuri, gândeam că trecutul și viitorul nu sunt decât repere naive pe scara fără început și fără sfârșit a existenței.

Realitatea s-a impus însă inexorabil, cu o forță necunoscută mie, zdruncinând acea lume interioară și obligându-mă să mă reconsider, să imprim cârmei alte mișcări, să simt în ființa mea tăișul ascuțit și neiertător al destinului.

Una dintre cele mai frumoase amintiri din copilărie este un ou de Paști din ciocolată de dimensiuni impresionante primit de la regele Mihai I, prin rudele mele din familia Gheorghe Buzdugan, fost prim-președinte al Curții de Casație și regent în prima regență a României, împreună cu principele Nicolae și patriarhul Miron Cristea, din ziua morții regelui Ferdinand, 20 iulie 1927, când Mihai I a devenit rege al României. Cu prilejul unei întâlniri cu regele Mihai I, la revenirea sa în țară, la Palatul Elisabeta, în cămăruța în care a fost obligat să semneze abdicarea, i-am amintit acest episod.

Perioada liceului nu a supraviețuit numai prin coronițele din frunze de stejar și cărțile dăruite premiantului, ci și, mai ales, prin semnalele înțelepciunii transmise de profesori de excepție.

Amintirile din copilărie și adolescență adaugă mult farmec prezentului, aducând, dintr-o lume îndepărtată, imagini și cuvinte cu atât mai scumpe, cu cât sunt mai legate de desfășurarea propriei tale vieți, de primele tale idealuri și deziluzii.

Dintre profesorii Liceului Internat „C. Negruzzi” nu-l pot uita pe Ion Răianu, profesorul nostru iubit și temut totodată, care preda matematica.

Chipul său palid, cu o barbă albă, trăia prin vioiciunea și expresivitatea privirilor albastre. Lecțiile dovedeau o cultură variată și bogată, iar deseori rămâneam uimiți de rezeziunea cu care trecea în revistă opiniile diferiților savanți asupra unor spinoase probleme sau clasificările regnului animal ori vegetal.

În acele momente își trecea degetele prin barba sură, ascunzându-și cu greu un zâmbet de satisfacție.

Era însă foarte sever și acel: „- ia să vie -”, pe care îl rostea urmărind cu condeiu rubrica din catalog, stârnea în clasă o oarecare înfiorare. Deodată condeiu se oprea din călătoria sa, pentru noi nesfârșit de lungă, și numele celui ales, întovărășit de o privire pe deasupra ochelarilor, aducea liniștea celorlalți.

Profesorul de istorie, Papastopol, era creatorul lecțiilor-nuvelă. Domnitorii, regii, războaiele trăiau o nouă viață sub ochii noștri. Nu era o înșiruire de date, de ani, ci de întâmplări tragice sau hazlii, care ne interesau și se înscriau în memorie.

Odată, înaintea vacanței de vară, ne-a privit cu îngăduință și ne-a spus cu o voce gravă: ceea ce învățați acum veți uita mai devreme sau mai târziu. Dar veți ști, totdeauna, unde să căutați orice vă interesează. Și avea dreptate.

Sunt multe amintiri din acea perioadă, dar nu mi-am propus să relatez aici decât câteva întâmplări mai deosebite.

Astfel, George Enescu, rudă cu noi prin mama sa, Maria Cosmovici, îmi evocă unele amintiri din copilărie și adolescență, cu adâncă semnificație.

Unchiul Jorj, cum i se spunea în familie, venea deseori la Iași, prilej cu care în saloanele casei bunicului meu, prof. Leon Cosmovici, aveau loc adevărate serate muzicale.

Dar nu despre acestea voi povesti, ci despre un amănunt care pune și el în evidență tenacitatea și pasiunea pentru desăvârșirea artei sale.

Așa cum au observat mai mulți din familie, în voiajuri păstra în buzunar un obiect alb care semăna cu capătul unei viori. Întrebat despre rostul lui, Enescu răspundea că, în cursul călătoriei, exersa degetele mâinii stângi.

Acest amănunt devenise, de altfel, cunoscut de public și a fost comentat în diferite lucrări de specialitate.

Mircea Vulcănescu a amintit undeva despre „o bucată de lemn”, pe care Enescu „era silit să-și exercite degetele” într-o perioadă în care Maruca – soția sa – era bolnavă.

Ilie Kogălniceanu, care l-a cunoscut pe unchiul Jorj încă din copilărie și a fost mulți ani în preajma marelui muzician, precizează că acea „bucată de lemn”, la care s-a referit Mircea Vulcănescu, era reproducerea identică a capătului viorii de unde pornesc corzile, care însă la acea reproducere lipseau, și îl contrazice pe Mircea Vulcănescu afirmând că „Enescu folosea uneori această parte a viorii în tren, ca să-și dezmoștească degetele și poate ca să mai alunge plectiseala drumurilor lungi” (în volumul *Destăinuri despre George Enescu*, Editura Minerva, 1996, p. 54).

Amintirile mele concordă cu relatările lui Ilie Kogălniceanu, confirmând o trăsătură specifică a marelui Enescu.

O altă amintire este legată de o amplă și tensionată discuție între unchiul Jorj și Alexandru Zirra, căsătorit cu sora tatălui meu, fost profesor la Conservatorul din Iași, director al Conservatorului din Cernăuți și director al Operei Române, compozitor de simfonii, suite de orchestră, poeme simfonice, liduri, coruri, sonate și opere: *Lucașfărul*, *Alexandru Lăpușeanu*, *Capra cu trei iezi*.

Nenea Alecu, cum îi spuneam, era un adept al muzicii simfonice bazată pe motive populare și discuția la care mă refer privea întrebarea dacă ar putea fi compusă o operă de mare anvergură folosind asemenea motive.

Nenea Alecu susținea că sunt unele probleme de ordin tehnic, în timp ce Enescu își afirma convingerea că poate realiza o astfel de operă. Discuția a rămas deschisă, dar unchiul Jorj și-a dovedit măiestria sub acest aspect, mai ales în *Sonata a 3-a pentru vioară în stil românesc* și în opera *Oedip*, a cărei premieră a avut loc la Paris în 1936, introducând și unele sunete neobișnuite, pentru a se apropia de doinutul popular, recurgând la $\frac{1}{4}$ și $\frac{3}{4}$ de ton, diferențe de semiton, inovație pe care o considera cu „titlu experimental”.

Un aspect care mi se pare important pentru o mai bună cunoaștere a maestrului Enescu este talentul său componistic, manifestat de timpuriu.

Talent și pasiune pentru muzică au avut și mama sa, Maria Cosmovici-Enescu, dar și bunicul și străbunicul său, astfel cum s-a păstrat în tradiția familiei.

Unchiul Jorj spunea că și-a pus el însuși întrebarea care este explicația acestei înclinații componistice: „Când eram în Conservator la Paris întrebam pe toți colegii mei care erau mai vârstnici decât mine și am constatat că preocupările lor componistice le veniseră cu mult mai târziu, nu ca la mine! Eram eu o excepție?” (Alex. Cosmovici, *George Enescu în lumea muzicii și în familie*, p. 38).

În legătură cu acest aspect, menționez că în arhiva familiei am găsit o scrisoare adresată de George Enescu unchiului său Vasile Cosmovici, datată 12 august 1898, din Cracalia. Textul este următorul: „Stimate Domnule Cosmovici, vă mulțumesc că v-ați gândit la mine pentru muzica tragediei Dumneavoastră. Îmi pare rău că nu vă pot îndatori imediat, având lucrări grăbite la ordinea zilei, dar îndată ce voi fi liber, îmi voi face o plăcere a colabora cu Dumneavoastră.

Așteptând aceasta, spuneți toate respectele mele moșului meu Domnului Gheorghe Cosmovici, care sper că îl vom vedea în curând, și primiți vă rog asigurarea distinsei mele considerațiuni.”

Enescu avea atunci 17 ani.

Student la Facultatea de Drept din București (1940-1944), iubit dar și invidiat, încercam să pătrund în tainele unei științe care urmărește adevărul și dreptatea.

Dintre profesorii Facultății de Drept din București, care au pus mai presus de toate știința și principiile etice, îmi apare chipul luminos al profesorului Mircea Djuvara, membru corespondent al Academiei Române, care, în ultimii ani ai vieții sale – a decedat în luna noiembrie 1944 –, slăbit de boală, organiza seminarul de filosofie a dreptului la el acasă. Am avut prilejul să particip la acest seminar în care profesorul ne iniția în tainele doctrinei neokantiene, într-o viziune proprie.

Alți profesori iluștri, Anibal Teodorescu (drept administrativ), membru corespondent al Academiei Române, Vintilă Dongoroz (drept penal), membru corespondent și ulterior membru de onoare al Academiei Române, Constantin Stoicescu (drept roman), membru corespondent al Academiei Române, Constantin Rarincescu (drept civil), Aristide Basilescu (Economie politică) ș.a. au contribuit, prin capacitatea lor profesională și talentul didactic, la formarea mea pe plan juridic.

Acești ani ai studenției mele cunoșteau uluitoare mutații politice, lupte de idei, violențe, pleavă și noroi. Tineretul de atunci era dezorientat: să se îndrepte oare spre o insensibilitate polară, să se lepede de Dumnezeu, să piară într-o bătălie și să-și realizeze visul de a-și avea numele înscris pe o piatră funerară sau să lupte pentru idealuri umanitare, pentru valorile spirituale eterne? Îngrozitoare dilemă. Dar trebuia și eu să aleg și am ales.

În anul 1946 avocatul Nicușor Graur care se bucura de un înalt prestigiu în Partidul Național Țărănesc, impresionat de ideile pe care le exprimasem într-un articol publicat în ziarul „Semnalul”, articol intitulat *Intelectualii și politica*, a programat o întrevedere cu Ion Mihalache. Discuțiile purtate cu acesta, mai ales în legătură cu trăsăturile specifice „statului național – țărănesc”, au fost urmate de o serie de articole publicate în ziarul „Dreptatea”, condus în acel timp de Nicolae Carandino.

Lupta acerbă declanșată între partidele istorice și B.P.D. (Blocul Partidelor Democrate), care reprezenta amenințarea comunistă, impunea și confruntarea unor doctrine opuse.

În acest context, i-am cunoscut pe Iuliu Maniu și pe Corneliu Coposu.

Convorbirile cu Iuliu Maniu, desfășurate fără alte prezențe, au condus la individualizarea unor coordonate care urmau să constituie esența articolelor adresate marelui public și în special tineretului.

Politica și doctrina, Politica și dreptul, Ideea de justiție, Politica și morala, Politica și violența, Libertatea presei, Minorități și majorități, Stat și clase sociale, Guvern și opoziție, Școala violenței, Noțiunea capitalismului, Fatalitate istorică limitată, Doctrina marxistă și statele agrare, Capitalism și agricultură, Țărănimea și socialismul român, Evoluția statelor agrare, Arta comunistă și alte subiecte care pun în evidență spectrul larg al problemelor abordate.

O mențiune aparte se cuvine articolului intitulat *Manifestul Libertății*, publicat la 20 aprilie 1946, care cerea restabilirea înțelesului real al libertății umane; înlăturarea arbitrarului și bunului plac al conducătorilor; instaurarea democrației reale, care menține echilibrul libertății și autorității prin aplicarea principiului majorității reprezentative și asigurarea egalității politice, renunțarea la liberalismul dogmatic și la colectivismul care tinde la negarea valorilor spirituale milenare.

Mesajul partidelor istorice către toate straturile societății de atunci apare cu claritate în articolul pe care l-am intitulat *Politica și doctrina*, publicat în ziarul „Dreptatea” în luna mai 1946: „Domnia forței va trebui să ia sfârșit. Partidele „istorice” nu s-au născut printr-o conjunctură favorabilă profitând de răsturnarea unui anumit regim. *Ele sunt o realitate națională și au un program potrivit structurii țării și sufletului românesc.* În contact permanent cu această structură economico-socială și cu sufletul poporului român, Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal vor făuri viitorul. *Ele reprezintă legătura între realitate și ideal.*”

Iar tineretului – din care făceam parte la cei 25 de ani ai mei – îi relevam necesitatea părăsirii atitudinilor negativiste și imperativul reînțoarcerii la promovarea principiilor democratice și a valorilor spirituale fundamentale.

Nu pot insista aici, mai mult, asupra acestei lupte care, deși cu larg ecou, nu avea sorți de izbândă la alegerile din noiembrie 1946, măsluite prin folosirea celor mai diabolice sisteme.

Tânăr avocat, îndrumat de un maestru de excepție – Hurmuz Aznavorian - și ziarist fără nume datorită riscurilor epocii, am început să culeg roadele suferințelor.

Carierea de avocat mi-a prilejuit importante realizări în căutarea și afirmarea dreptății în scurta perioadă 1945-1948, carieră întreruptă prin eliminarea brutală, pe motive politice, din Baroul București.

Voi aminti, aici, doar două cazuri care au marcat convingerile mele în dialogul dreptate-nedreptate.

În calitate de avocat stagiar am primit dispoziția de a apăra doi militari care erau acuzați de anumite infracțiuni comise în Transnistria. Procesul se desfășura la Tribunalul Poporului, președinte fiind magistratul Voitinovici.

Am încercat să consult cele două dosare care însumau câteva mii de pagini. Am fost refuzat. Nu aveam astfel decât o singură soluție: să ascult rechizitoriul

acuzatorului public – astfel se numea atunci cel ce susținea acuzațiile – și să reflectez, pe loc, la argumentele apărării.

Banca avocaților era ocupată de un număr impresionant de maeștri, apărători ai celorlalți inculpați. Nu am fost intimidat. Profitând de lipsurile rechizitoriului, am susținut apărarea captând atât interesul instanței, cât și pe al colegilor avocați.

În pauza dezbaterilor am fost felicitat de numeroase persoane, iar președintele Voitinovici, spre surprinderea mea, mi-a acordat cuvântul de încheiere a apărării pentru toți inculpații, stârnind invidia evidentă a celorlalți colegi, care însă nu au formulat obiecții.

A fost un mare succes care, totodată, m-a făcut să înțeleg că dreptul la apărare devenise o simplă formalitate. Nesocotirea procedurii, interzicerea consultării dosarelor, evidența că sentințele erau stabilite, practic, înainte de desfășurarea proceselor au constituit premisele justiției fără justiție timp de zeci de ani.

Un proces care mi-a angajat întreaga personalitate, întreaga experiență și resursele talentului a fost cel al unchiului meu Horia H. Cosmovici. Avocat de prestigiu, a fost numit în anul 1940 subsecretar de stat la președinția Consiliului de Miniștri, sub mareșalul Antonescu. Nemulțumit de politica promovată atunci, a demisionat după o lună și douăzeci de zile, fiind trimis pe front. După 1944 a fost arestat, totalizând peste 17 ani de închisoare. A trecut la catolicism în capela monseniorului Vladimir I. Ghika, fiind ordonat ulterior preot catolic de rit bizantin.

Cu ocazia procesului care i-a fost înscenat fără vină, Horia nu a vrut să apeleze la maeștrii timpului și m-a rugat, pe mine, tânăr avocat, să-l reprezint. Sarcină grea, riscantă, cu rezultat cunoscut anticipat, evident de condamnare.

Sala de judecată era plină până la refuz, iar pe una din bănci se afla monseniorul I. Ghika, urmaș al mai multor domnitori ai Principatelor Române, un sfânt care și-a dăruit viața lui Dumnezeu și semenilor săi, și care a fost întemnițat la Jilava în 1952, unde a murit la 17 mai 1954, din cauza torturilor, a frigului și foamei.

Pledoaria mea a durat câteva ore, fiind întreruptă de mai multe ori și apoi brutal curmată deși nu o încheiasem.

Judecătorii de atunci aleseseră o anumită cale, desprinsă de adevăr și dreptate.

Îmi amintesc minunatele gânduri scrise ale monseniorului Ghika: „Nous n'avons à choisir ni notre naissance ni notre mort, mais nous avons à choisir tout le reste.” (Vladimir Ghika, *Appels de Dieu*, nr. 83, H. Cosmovici, *Monseniorul*, Edit. M.C., 1996).

După 1948, neînscris în partidul unic de atunci, funcționar în fabrici cu grad ridicat de toxicitate, am simțit sudorile reci și ritmurile ridicate ale inimii. Deseori îmi aminteam versurile lui Alfred de Vigny din *La mort du loup*:

Gémir, pleurer, prier, est également lâche,
Fait énergiquement ta longue et lourde tâche
Dans la voie où le sort a voulu t'appeler.
Puis, après, comme moi, souffre et meurs, sans parler.

Nu vreau să insist asupra acestei perioade. Suferințele nu ne sunt date pentru a profita de ele.

Ajuns mai târziu, prin concurs, la Institutul de Cercetări Juridice în 1968, socotit nedemn politic în 1975, revenit în Institut prin înțelegerea celui ce a fost profesorul Ioan Ceterchi, membru corespondent al Academiei Române, am scris și publicat numeroase lucrări până la Revoluție, menținându-mi atitudinea pe care am adoptat-o încă în prima mea carte din 1960, aceea de a mă referi, pe cât posibil, la doctrina occidentală, cum și aceea de a găsi mijloacele juridice adecvate pentru ca ființa umană să nu fie complet și iremediabil înăbușită de imensa putere a statului.

Dintre primii profesori juriști, adevărați savanți, pe care i-am cunoscut, la venirea mea în Institut, amintesc pe academician profesor Traian Ionașcu, al doilea director al Institutului de Cercetări Juridice după academicianul Ion Gheorghe Maurer, întemeietorul acestui Institut, eminent civilist, care a lăsat o amintire neștersă tuturor celor care au lucrat în Institut. Fiind și vicepreședinte al Academiei de drept comparat de la Strasbourg, profesorul a obținut, pentru cercetători, burse la cursurile de drept comparat din cadrul acestei Academii, permițând astfel, mai multor generații de cercetători, să-și lărgescă orizontul cunoașterii și pregătirea profesională prin audierea cursurilor prin și studiul în bogatele biblioteci occidentale, ceea ce le-a permis să elaboreze lucrări la înalt nivel științific.

Menționez că, cu câteva excepții, cercetătorii care au beneficiat de aceste burse s-au întors în Institut, valorificând progresul obținut.

Amintesc, de asemenea, pe profesorul Mihail Eliescu. După concursul pe care l-am dat la acest Institut, am fost încadrat pe postul părăsit de profesor, datorită vârstei și sănătății sale șubrede.

Am colaborat cu el la reforma Codului civil român, în ședințele pe care le-a prezidat la Ministerul Justiției, timp de mai mulți ani.

Deși ne aflam în perioada anterioară anului 1989, soluțiile adoptate erau conforme principiilor generale de drept și echității. Munca depusă atunci a fost însă ignorată după plecarea profesorului în străinătate.

În Institut se afirma, totodată, puternica personalitate a directorului adjunct științific, Eugen A. Barasch, care cerea cercetătorilor maximum de exigență în lucrările lor.

Îmi amintesc un moment deosebit cu ocazia unui aviz la proiectul Legii chiriilor. Lucrările se desfășurau de mai multe ore și la zece noaptea, ridicând ședința, Eugen A. Barasch, cu care avusesem un schimb de opinii destul de tensionat, a spus, îndreptându-se spre ușă: „Greu se câștigă un ban, tovarășe Cosmovici!” Răspunsul meu prompt l-a lăsat însă gânditor, cu mâna pe clanța ușii: „Este adevărat, dar dumneavoastră câștigați cu cerneală, iar eu cu sânge.” De atunci, atitudinea sa față de mine a devenit mai binevoitoare. A înțeles, oare, semnificația cuvintelor mele?

Ulterior, am cunoscut și colaborat cu mulți alți reprezentanți de seamă ai științei dreptului care lucrau în Institut, ridicând prestigiul acestuia atât în țară cât și în străinătate.

În continuare, mă voi referi mai pe larg la unele contribuții mai importante.

Din cuprinsul lucrărilor realizate desprind, cu titlu de exemplu, câteva *contribuții originale*, recunoscute ca atare în țară și în străinătate, cu largă aplicare în dreptul economic și în dreptul afacerilor.

- În raportul național *La logique juridique à la lumière du rapport entre la logique et les autres sciences* pentru Congresul mondial de filosofie a dreptului și filosofie socială de la Bruxelles, 1971, am expus un punct de vedere original, reluat cu aprecieri pozitive în literatura occidentală. Plecând de la unele premise fundamentale și anume de la ideea că logica nu poate fi înțeleasă în afara ontologiei, iar gândirea nu poate exista decât în măsura în care este conformă imperativelor, principiilor și schemelor logice – gândirea nonlogică fiind doar un proces psihic lipsit de semnificații –, am arătat că logica interesează întregul mecanism al gândirii și expresia acestuia.

Aristotel gândise logica asemenea unei propedeutice a tuturor științelor. Formele, legile și categoriile sale sunt tautologice, cu un conținut de extremă generalitate care se aplică unei infinități de situații și în toate domeniile științei. Logica apare astfel ca o teorie a demonstrației, un instrument de care cunoașterea științifică nu se poate dispensa. Am arătat că, oricât de variate ar fi problemele care se pun în prezent logicienilor, orice logică specială în diferite domenii ale științei își are punctul de plecare în organonul aristotelic. Am susținut, de asemenea, că logica nu poate fi astăzi limitată la logica formală clasică, la logica simbolică sau la metalogică, întrucât ar trebui să fie concepută ca un tot organic ce cuprinde cele trei tipuri de logică, în întrepătrundere. Formele gândirii – astfel cum argumentam – nu pot fi matematice, chimice, biologice etc., ci numai logic formale. Materialul științific concret prezintă, desigur, o varietate inepuizabilă. De aceea și folosirea formelor, legilor și operațiilor gândirii logice implică o adaptare specifică pentru fiecare domeniu de cercetare. Dar, în perspectiva acestei excepții, logicile „speciale” nu sunt decât sisteme de logică formală adecvate la diferitele obiecte ale științei. Desigur, studiul logic formal nu exclude cercetarea epistemologică sau importantele domenii ale metodologiei și metalogicii.

Logica juridică apare astfel ca un sistem logic bine determinat, adaptat materialului juridic, și nu ca un sistem opus logicii formale ori construit în afara acesteia.

În temeiul acestei concepții proprii am analizat principalele puncte de vedere din literatura mondială, elaborate de personalități cum sunt Ch.Perelman, P.Foriers, A.Bayart, M.Villey, G.Kalinovski, U.Klug, L.Recanses Siches, L.Philips, I.Horovitz ș.a., ajungând la concluzia că discuțiile asupra fundamentului logic ori rațional al raționamentelor juridice sau asupra caracterului formalizabil ori neformalizabil al dreptului își pierd interesul, urmând ca cercetarea juridică să examineze modul specific în care se aplică logica formală, schemele și calculele logicii simbolice, ca și principiile ori legile metalogicii, proceselor complexe ale gândirii juridice.

Interesul concepției expuse rezultă și din faptul că rezumatul ei este publicat în *The Philosopher's Index*, Bowling Green, Ohio, USA, 1972.

Raportorul general, prof. Herman Petzold, de la Institute of Philosophy of Law, Zulia University, Maracaibo, Venezuela, arată că această concepție este deosebită de cea susținută în general în țările est-europene și se întemeiază *pe un punct de vedere propriu* asupra logicii juridice: „This point of view leads COSMOVICI to state that in his opinion legal logic consequently could not be anything more than a system of logic adapted to legal material and not a system opposed to formal logic or constructed outside of the latter and thus opposed to authors such as Ch.Perelman, M.Villey, G.Kalinovski, L.Recanes Siches etc.” (p.5).

- În legătură cu tehnica transunerii modelului juridic în cadrul unui ansamblu legislativ am analizat, printre altele, problema criteriilor în temeiul cărora se poate ajunge la concluzia abrogării tacite (implicite) a unor dispoziții legale anterioare prin prevederi ulterioare. Majoritatea autorilor – români și străini – sunt de părere că abrogarea tacită presupune contrarietatea, incompatibilitatea sau inconciliabilitatea dispozițiilor legale.

Examenul logic al termenilor folosiți în literatura juridică m-a condus la concluzia că abrogarea tacită va interveni de câte ori între actul normativ sau norma nouă și actul normativ ori norma anterioară există raport de contrarietate sau raport de contradicție – între cele două categorii de raporturi existând diferențe specifice – și sunt îndeplinite, evident, și celelalte condiții ale abrogării. Am evidențiat astfel faptul că limitând abrogarea tacită la raportul de contrarietate s-ar exclude numeroase cazuri în care abrogarea trebuie totuși să intervină (de exemplu, în situația unei contradicții între două dispoziții legale dintre care una obligă la o anumită conduită, iar cealaltă permite conduita care reprezintă negarea axiologică a conduitei obligatorii din prima dispoziție sau a unei contradicții între o dispoziție legală care interzice și alta care permite aceeași conduită) (monografia 6).

- O contribuție originală la fundamentarea dreptului economic se desprinde din lucrarea *Probleme de drept economic. Principii teoretice și metodologice pentru realizarea unei legislații economice unitare*. În această lucrare am criticat structura economică extrem centralizată, relevând rolul important al unei anumite modelări care să reducă formele intervenției exterioare și să le înlocuiască cu ultimele cuceriri ale progresului tehnic și științific contemporan. Am arătat că întreprinderea, înțeleasă ca sistem parțial al subsistemului economic, trebuie să răspundă la o serie de influențe venite din afară (*in-put*), reprezentate în special de: *organele supraordonate* care îi definesc și cadrul de dezvoltare; *piața*; relațiile cu *alte întreprinderi*, înțelese și acestea ca sisteme parțiale ori sisteme; diferite *alte organisme* integrate în sistemul social global.

În concepția mea, adoptată în urma analizei unei bogate bibliografii, micșorarea autonomiei întreprinderilor are loc, de regulă, când acestea nu pot să se autoregleze prin decizii proprii, deoarece reglarea sistemului trece asupra sistemului supraordonat, autonomia fiind înlocuită cu o dirijare supraordonată. Și,

mai pregnant, autonomia se micșorează și într-o situație care nu poate fi trecută cu vederea. Este vorba de situația în care sistemele supraordonate interzic unităților subordonate să rezolve ele singure ceea ce pot să rezolve prin propriile lor mijloace, preluând fluxul informațional și luând decizii în locul acelor unități adică, altfel spus, mutând factorii de decizie la un nivel mai îndepărtat de cel care este în contact direct cu condițiile ce ar putea să provoace unele perturbații ale sistemului. Am mai arătat că micșorarea autonomiei întreprinderilor se produce și în cazul în care sistemele supraordonate preiau în mod incidental fluxul informațional al unităților subordonate și continuă în mod nejustificat să ia decizii în locul acestora.

Precizând că micșorarea autonomiei întreprinderilor se datorează reducerii nejustificate a posibilităților lor de decizie, am pus în lumină sistemul abuziv de conducere supraordonată a întreprinderilor în trecutul regim centralizat.

În acest context, dreptul economic ar urma să reflecte pe plan juridic unitatea specifică a întregului proces prin care se realizează stabilitatea optimă a valorilor de comandă la diferite niveluri ale sistemului economic. El ar trebui să constituie cadrul juridic al relațiilor economice, în complexitatea lor dinamică, și nu cadrul unor relații sociale cărora li se recunosc numai unele semnificații economice.

Această concepție a fost apreciată pozitiv în literatura juridică. Astfel, într-o lucrare, *Teoria generală a statului și dreptului* (Edit. didactică și pedagogică, 1983), profesorul Gh. Boboș scrie: „O interesantă abordare a problemei dreptului economic o întâlnim într-un articol al lui Paul Cosmovici, care o privește prin prisma conducerii societății. Fără a îmbrățișa sau respinge anumite puncte de vedere exprimate anterior, *el privește problema într-un fel cu totul nou* (subl.ns.) prin prisma teoriei sistemelor, strâns legată de teoria conducerii” (p.170). Aprecieri pozitive găsim și în lucrarea *Probleme actuale ale metodologiei juridice* (autori Sofia Popescu și D. Iliescu, Edit. științifică și enciclopedică, 1979) în care se arată: „O abordare ... înnoitoare a problematicii dreptului economic, *finalizată în concluzii originale* (subl.ns.), este caracteristică și studiului despre dreptul economic, ca modelare juridică a relațiilor specifice puse în lumină de știința conducerii, studiu semnat de Paul Cosmovici.”

Și, după o prezentare mai largă a concepției se rezumă: „Definit de autor, într-o viziune sistemică, dreptul economic ar avea ca obiect norme potrivit cărora s-ar putea realiza în mod suplu, pe de o parte, stabilirea și transmiterea valorilor de comandă la diferite niveluri, iar, pe de altă parte, activitatea de răspuns la aceste niveluri-valori, printr-un circuit cu conexiune inversă” (p.46).

- Luând poziție în problema sistematizării legislației, am arătat că într-o viziune metodologică construcția juridică obține o configurare specifică – deosebită de ceea ce i s-a recunoscut în literatura juridică –, ea devenind expresia confruntării ansamblului de idei esențiale pe care îl relevă actele normative în vigoare cu un ansamblu de soluții apreciat ca reprezentând în mod adecvat ideile desprinse din realitățile și necesitățile economico-sociale, la un moment dat și în perspectivă.

Dezvoltând acest sistem, am inițiat ceea ce am denumit „sistematizare creatoare” prin opoziție cu o sistematizare mecanică, formală (monografia 6).

- Contribuții la determinarea fundamentului răspunderii întreprinderilor.

Lucrarea intitulată *Contribuții la studiul culpei civile cu specială privire asupra culpei în contractele economice*, publicată de Editura științifică în anul 1960, continuă și acum să fie consultată și citată.

Deși apărută într-o epocă de mare restricție ideologică, această lucrare cuprinde idei elaborate în literatura occidentală, ceea ce a reprezentat în acel timp o noutate (sunt astfel citați Léon și Henri Mazeaud, Jean Mazeaud, Raportul general al celui de-al V-lea Congres internațional de drept comparat de la Bruxelles, 1958, René Rodière etc.).

De asemenea, sunt prezentate unele puncte de vedere originale, ca, de pildă, modul de stabilire a gradului culpei ținând seama de datele concrete furnizate de simțurile noastre și determinările abstracte care permit cunoașterea esenței fenomenelor (monografia 1).

În lucrarea *Probleme de drept economic. Elemente pentru configurarea unor soluții într-o viitoare reglementare*, am propus două variante pentru răspunderea întreprinderilor.

Primul sistem implică o consacrare consecventă a principiului culpei. Acesta are meritul de a constitui un sistem logic unitar, dar nu dă satisfacție deplină tuturor problemelor ce se pun pe plan economico-juridic.

Al doilea sistem se caracterizează și prin existența răspunderii obiective, limitată însă la acele domenii în care dezvoltarea tehnico-economică o învederează necesară. Dar acesta nu reprezintă un sistem riguros sub aspect logic și tehnic juridic, necesitând un proces complex de legiferare (p.48-61).

Am formulat soluții proprii referitoare la întregul ansamblu al actelor normative din domeniul dreptului economic, relevând aspectele negative ale legislației și preconizând măsuri pentru înlăturarea acestora (monografia 8).

- În legătură cu prescripția extinctivă, am formulat o serie de opinii și soluții de mare interes pentru raporturile dintre întreprinderi, atât în lucrarea *Prescripția extinctivă* (1962), cât și în primul volum din *Tratatul de drept civil. Partea generală*, apărut în anul 1989.

Dintre aceste soluții, reluate ulterior de mulți autori, o menționăm pe cea referitoare la momentul începerii cursului prescripției dreptului la acțiune privind viciile ascunse ale unui lucru transmis, ale unei lucrări executate sau ale unei construcții, prevăzut la art.5 și 11 din Decretul nr.167/1658. Am arătat că la art.11 sunt stabilite, în realitate, două momente de la care începe să curgă prescripția, momente care consacră două sisteme diferite ce se exclud unul pe altul.

Dacă viciile sunt descoperite în cursul unui an de la predarea lucrului sau lucrării, prescripția dreptului la acțiune începe să curgă de la data descoperirii viciilor, ceea ce exclude cel de-al doilea moment. Acesta din urmă a fost stabilit pentru situația în care de la predarea lucrului sau lucrării s-a scurs în întregime

termenul de un an. În cazul în care până la împlinirea acestui termen beneficiarul nu descoperă viciile ascunse, prescripția dreptului la acțiune începe să curgă de la expirarea aceluia termen, fiind astfel aplicabil numai acela de-al doilea moment.

Dacă în cursul termenului de prescripție prevăzut la art.5, care începe să curgă din ziua următoare expirării termenului de un an, sunt descoperite vicii ascunse, consider că dreptul la acțiune nu ar putea fi privit ca prescris, rostul celui de-al doilea moment fiind, în opinia mea, tocmai cel de a permite asemenea rezolvări (monografia 2).

- În materia garanțiilor, am formulat soluții privind întinderea obligației de garanție, modalitățile de stabilire a acesteia, reclamația de calitate și consecințele nerespectării obligației. Am arătat că obligația de garanție ar trebui să se refere la toate condițiile de calitate a prestației. În scopul creșterii autonomiei întreprinderilor, am propus ca prelungirea termenelor de garanție să fie lăsată la înțelegerea părților și chiar la inițiativa unilaterală a debitorului. În privința reclamației de calitate, am propus stabilirea unor termene de decădere, pentru sporirea exigenței în preluarea prestațiilor.

Constatând unele necorelări ale actelor normative privitoare la transmiterea dreptului real și a riscurilor de la furnizor la beneficiar, necorelări care au generat o practică neunitară și mari dificultăți în activitatea întreprinderilor, am efectuat o amplă analiză în temeiul căreia am făcut propuneri concrete de interpretare (monografia 10).

- Propuneri am făcut și în studiile consacrate sistemului *asigurărilor de stat*, sesizând anumite necorelări ale acestui sistem cu principiile generale ale dreptului civil, mai ales în domeniul răspunderii pentru lucruri. De asemenea, am relevat că dispozițiile din unele condiții speciale care extind exonerarea asigurătorului și la cazurile în care evenimentul asigurat este provocat prin fapta minorului aflat în întreținerea asiguratului, deși o altă persoană majoră din întreținerea acestuia avea posibilitatea să-l împiedice pe minor să săvârșească fapta, conduc la o diminuare nejustificată a obligațiilor asigurătorului (21).

- Am formulat o serie de propuneri *de lege ferenda* privind cesiunea de creanță și subrogația personală convențională, ca de exemplu:

- Dispozițiile privind cesiunea de creanță nu ar mai trebui să figureze în materia vânzării, ci într-un capitol separat privind modurile de transmitere a creanțelor.

- Ar fi necesar să se prevadă obligativitatea formei scrise pentru contractul de cesiune de creanță, dar numai *ad probationem*, fiind suficient ca înscrisul să fie semnat de cedent.

- Pentru ca cesiunea să devină opozabilă terților nu ar fi necesare formalitățile cerute de art.1393 C.civ., fiind suficientă o înștiințare scrisă a debitorului.

- Înlăturând, printr-o argumentare științifică, opiniile ce au fost formulate în literatura juridică comparată cu privire la natura juridică a subrogației personale, am considerat că instituția subrogației se poate armoniza cu instituția plății numai

într-o anumită viziune și într-o anumită reamenajare a cadrului juridic. Astfel, ar fi posibil ca dispoziția de principiu conform căreia obligația se stinge prin plată să fie urmată, *în același act normativ*, de o altă dispoziție, de excepție, prin care să se sustragă o parte din domeniul de aplicare a celei dintâi, pentru a o atribui instituției subrogației. Aceasta din urmă, nefiind dependentă de prima, ar avea ea însăși caracterul unei dispoziții de principiu, ceea ce este posibil ținând seama că fiecare dintre ele se referă la domenii diferite (26).

Ales, imediat după Revoluție (1990), director al Institutului de Cercetări Juridice, am încercat să contribuim la regăsirea forțelor creatoare într-o societate nouă, deschisă culturii occidentale și mondiale, la implicarea cercetării în procesul integrării europene și nord-atlantice, având alături de mine neprețuiți colaboratori.

Am avut însă, atunci, o uluitoare și dureroasă surpriză: vărul meu primar după mamă, Octavian Căpățână – mamele noastre au fost surori și s-au iubit foarte mult –, profitând de două greșeli care aparțineau exclusiv editurilor și pe care le-am remediat îndată ce am aflat de ele, a început o falsă și nedreaptă campanie împotriva mea. Nu am reacționat, ținând seama de legătura de rudenie apropiată, de faptul că am copilărit împreună, de valoarea pe care i-am apreciat-o întotdeauna, de sentimentele sincere pe care i le purtam. Mă întrebam dacă nu au survenit la el unele probleme de ordin medical. Pentru unii însă, explicația consta în reminiscența unor deprinderi agreate în regimul comunist, și anume atacarea propriei familii.

Personal, nu am ajuns, până astăzi, să descifrez cauzele acestui incalificabil comportament. A fost cea mai ciudată întâmplare, chiar absurdă, acest unic atac, complet nedrept, suferit după 1989 din partea celui mai drag văr primar.

Zilele juridice româno-franceze, reluate în 1992, participarea la congrese internaționale și la diferite alte manifestări au prilejuit lărgirea sferei de acțiune și deschiderea unor noi orizonturi.

După 1989 am elaborat studii teoretice privind trecerea la economia de piață.

- Am arătat astfel că este necesară *coexistența mai multor tipuri de structuri de proprietate*: publică, cooperatistă, privată, combinată, între ele nefiind utilă stabilirea unei anumite ierarhii, întrucât ponderea fiecăreia va fi determinată numai de calculul eficienței, de măsura în care se va dovedi stimulativă și competitivă în condițiile economiei de piață.

Am precizat, de asemenea, că acordarea unor drepturi reale limitate (folosință, arendă etc.) nu poate conduce la instaurarea economiei de piață (30).

- Am mai învederat că *economia de piață nu exclude un anumit tip de programe*. În unele state occidentale sunt întocmite planuri cu prevederi *imperative* pentru sectorul public și cu *efecte contractuale* pentru întreprinderile care contribuie la realizarea acelor prevederi *indicative* pentru celelalte întreprinderi.

- Am argumentat că *economia de piață implică dreptul concurenței*, reglementările trebuind să pondereze practicile restrictive și comportamentul monopolist, să mențină un sistem de prețuri care să încurajeze concurența leală, să instituie un sistem de protecție a consumatorului și de răspundere patrimonială.

- În studiul *Aspects de la Réglementation uniforme dans le domaine des relations économiques européennes* am învederat printre altele că *apropierea legislațiilor în cadrul Comunităților Europene* se poate realiza fie prin unificare, fie prin uniformizare. Unificarea implică în opinia noastră realizarea unui ansamblu indivizibil în care elementele structurale își păstrează individualitatea, dar relevă raporturi de corelare sistemică, de omogenitate.

Uniformizarea presupune un procedeu care evocă „construcțiile juridice” (Fr.Geny, J.Dabin etc.), dar, din punctul nostru de vedere, uniformizarea legislațiilor se află la frontiera dintre procedeele tehnice de elaborare a dreptului și cele de interpretare sau de aplicare a reglementărilor. Ea implică astfel un ansamblu de procedee, împrumutate din ambele metodologii, care răspund exigențelor de coerență logică a sistemului normativ (26,27).

- În studiul privind *Cerința îmbunătățirii cadrului legislativ în vederea asigurării randamentului și eficienței în întreaga activitate economică* am arătat că se impun analiza adâncită a întregului ansamblu normativ din domeniul economic și elaborarea unei legislații coordonate și unitare care să corespundă noilor imperative și exigențe. În acest sens, trebuie pus în discuție severă întregul set de acte normative privind dezvoltarea economico-socială a României. De asemenea, am relevat că trecerea spre economia de piață implică elaborarea, analiza și evaluarea unor modele care necesită, sub aspect juridic, o regândire a raportului dintre legislația denumită economică, legislația civilă și legislația comercială (25).

- În studiul *Les Communautés Européennes et l'Etat de droit* am arătat că statul a fost privit ca un „pod turnant”, ca un mijloc de legătură între putere și drepturile omului, opunându-se „statului providență” și „statului polițist”. Trăsăturile statului de drept sunt asemănătoare ideilor esențiale ale regimului juridic democratic din societățile moderne, precum suveranitatea care își găsește expresie în alegeri libere, sistem politic pluralist, separația puterilor, limitarea prerogativelor președințiale, independența justiției, egalitatea cetățenilor în fața legii, libertatea de opinie și de exprimare, dreptul de asociere etc., adică promovarea și protecția drepturilor omului (28).

- În studiul *Premise pentru trecerea României la economia de piață într-un stat de drept*, am sesizat constituirea în Statele Unite ale Americii a unei noi discipline, denumită „Economics of Law” care îmbină într-un mod specific dreptul și economia. După o evocare sintetică a principalelor teorii occidentale privind economia de piață (studiile lordului M. Keynes, ale urmașilor lui Adam Smith și ale lui J.A. Schumpeter), am precizat: concepția economică și concepția juridică asupra măsurilor ce trebuie luate în cadrul procesului de trecere la economia de piață într-un stat de drept nu pot fi privite izolat.

Ținând seama că cele trei mari sisteme economice la care ne-am referit s-au constituit în state cu veche tradiție democratică, se înțelege că ele nu pot fi preluate cu ușurință în estul Europei care a cunoscut aproape jumătate de secol o economie centralizată.

De asemenea, confruntarea principiilor generale de drept, recunoscute de majoritatea statelor democratice – care își găsesc expresia în importante documente internaționale –, cu instituțiile juridice ale unor state care au suportat aproape cinci decenii de dictatură întâmpină inerente dificultăți.

Realizarea reformei economico-juridice impune deci o concepție generală în care să predomine factorii endogeni, în deplin acord cu principiile care se desprind din experiența mondială a economiei de piață și trăsăturile generale ale statului de drept.

Soluțiile pe plan economic nu vor putea fi viabile dacă nu vor fi elucidate în prealabil anumite probleme juridice privind în special situația imensei proprietăți de stat, iar soluțiile pe plan juridic nu vor fi eficiente dacă nu vor ține seama de stadiul și de posibilitățile reale din toate sectoarele economiei naționale.

Perspectiva economică în domeniul juridic și perspectiva juridică în domeniul economic constituie astfel o aplicare a disciplinei Economics of Law recomandabilă, în opinia noastră, în condițiile actuale de trecere a României la economia de piață într-un stat de drept (30).

- În raportul național *L'interaction entre l'économie et le droit (The contribution of Economics to the Understanding of Law)* sunt relevate caracterul „nomothetic” al științei economice, cum și aspectul ei teleologic. Economia trebuie să integreze valori, devenind o economie a omului, pentru a depăși stadiul de știință pozitivă independentă de judecata normativă.

Dreptul nu este o valoare în sine, el integrează valori sociale cărora le dă valoare normativă. Este relevantă importanța principiilor generale de drept și se realizează o comparație între principiile metodei carteziene și discursul metodei sistemice.

Am arătat că, în opinia mea, valorile economice și valorile juridice se completează și raportul dintre ele este asemănător celui dintre organizarea și funcționarea societății: valorile juridice asigură funcționarea a ceea ce este constituit prin valorile economice.

Strategia trecerii de la economia supercentralizată la economia de piață implică procesul de privatizare, diferite tipuri de proprietate, funcționarea cererii și ofertei, libertatea contractuală, răspunderea patrimonială, ponderea intervenției statului în activitatea economică, *elaborarea unui model normativ al concurenței* (35).

Din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind protecția dreptului de proprietate (și art.1 al primului Protocol adițional), reținem că această garanție europeană nu se substituie, ci se adaugă garanțiilor naționale ale libertăților și drepturilor fundamentale.

Libertățile sunt prerogative superioare dreptului, deoarece ele se află la baza situațiilor juridice, la baza drepturilor. Libertatea dă naștere unui drept subiectiv prin medierea unei norme obiective (36).

- În comunicarea prezentată la Zilele juridice româno-franceze (Paris - Bordeaux 1994) *La simplification du droit des sociétés*, am ajuns la concluzia că în cadrul legislației privind societățile comerciale, în vigoare în prezent în România, balanța instituțional-contractual se înclină spre libertatea contractuală, în special în domeniul alegerii formelor de societate, obiectul lor de activitate, aporturile de

capital social și de bunuri care constituie activul societăților etc., cu observația că în lipsa unor dispoziții contractuale sau statutare derogatorii – dacă derogările sunt admise de lege – sunt aplicabile soluțiile legii (38).

- Volumul *Drept civil. Introducere în dreptul civil* abordează principalele aspecte ale dreptului civil, prezentând, pentru prima oară după Revoluția din decembrie 1989, întregă această materie și făcând legătura între doctrina românească dintre cele două războaie mondiale, noua doctrină occidentală – în special cea franceză – și doctrina românească recentă, cum și cu jurisprudența. (17).

Am avut cinstea de a lua parte la lucrările privind Strategia națională de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană și Strategia națională de dezvoltare a României pe termen mediu, care au avut loc la Snagov în 1995 și 2000. De asemenea, un eveniment important în viața mea a fost invitația la Curtea de Justiție a Comunităților Europene de la Luxemburg, în cadrul căreia am avut un schimb de opinii deosebit de interesant și util cu judecătorii și avocații generali de la această Curte.

Studiile mele din ultimul deceniu, concretizate și în comunicările prezentate la Congrese internaționale și mondiale de drept comparat, de filosofia dreptului, de drept economic, ca de exemplu, în ultimii ani, la Reijkavik, Atena, Bristol (Anglia), au urmărit, printre altele, cunoașterea raportului care există între economie și drept, problemă încă nerezolvată deplin.

Se pune, în adevăr, întrebarea dacă dreptul trebuie să ajungă mereu, din urmă, economia ori, dimpotrivă, dacă ar putea ține pasul cu aceasta sau chiar să-i dirijeze evoluția?

În opinia mea, legătura dintre drept și economie este indisolubilă și evoluția lor ar trebui să înregistreze o strânsă corelație, permițând dezvoltarea echilibrată și eficientă a economiei de piață competitive, cum și instaurarea efectivă a statului de drept în perspectiva aderării României la Uniunea Europeană.

În practica actuală, se remarcă încă, la noi, un decalaj inadmisibil între juridic și economic, cu grave consecințe în ambele domenii și, totodată, pe plan social.

Dintre cauzele acestui decalaj, amintesc lipsa unei concepții generale (*Weltanschauung*) asupra direcțiilor dezvoltării și dinamica normativă care creează lacune și disfuncții.

CURRICULUM VITAE

NUME ȘI PRENUME: COSMOVICI PAUL MIRCEA

DATA ȘI LOCUL NAȘTERII: 30 Octombrie 1921, Iași, România.

NAȚIONALITATEA: Română.

PROFESIA: Jurist, cercetător științific principal gradul I, Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române.

- STUDII:** – Liceul „C. Negruzzi”, Iași, 1932–1940;
– Facultatea de Drept, Universitatea București, 1940–1944 (licența:
6 bile albe cu elogi);
– Columbia Summer Program in American Law, Amsterdam, 1969.

ACTIVITATE PROFESIONALĂ:

- Avocat în Baroul București (1944–1948);
- Funcții economice până în anul 1955;
- Consultant arbitral și arbitru departamental (1956–1968);
- Cercetător științific principal, Institutul de Cercetări Juridice (1968–1989);
- Director al Institutului de Cercetări Juridice al Acadmiei Române (1990–1999);
- Director onorific al Institutului de Cercetări Juridice al Acadmiei Române (1999–2006).

DOMENII DE CERCETARE:

- Drept civil, drept economic, filosofia dreptului, drept european.

SCRIERI: monografii, tratate, numeroase studii publicate în România și străinătate (autor, coautor sau/și coordonator). Selectiv:

- *Probleme de drept economic. Principii teoretice și metodologice pentru realizarea unei legislații economice unitare*, București, Editura Academiei, 1976, 282 p. (autor și coordonator);
- *Considerații asupra răspunderii contractuale a antreprenorului după recepția lucrărilor de investiții*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1979, 152 p.;
- *Probleme de drept economic. Elemente pentru configurarea unor noi relații într-o viitoare reglementare*, București, Editura Academiei, 1980, 171 p. (coordonator și autor);
- *Probleme de drept economic. Disciplina în raporturile de drept economic*, București, Editura Academiei, 1981, 160 p. (autor și coordonator);
- *Considerații asupra răspunderii pentru calitate în cadrul contractelor economice*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1983, 200 p.;
- *Probleme de drept economic. Încheierea și modificarea contractelor economice*, București, Editura Academiei, 1983, 200 p. (autor și coordonator);
- *Zearbook on Legal Systems*, edited by W. E. Butler, Transnational Publishers Inc. New York, 1986 (în colab.);
- *Tratat de drept civil. Partea generală*, vol. I, București, Editura Academiei, 1989, 360 p. (autor și coordonator);
- *Introducere în dreptul civil*, București, Editura ALL, 1993, 192 p., 1994, ed. adăugită, 208 p., 1996, 206 p. (3 ediții);

- *Drept civil. Drepturi reale. Obligații. Legislație*, București, Editura ALL, 1994, 500 p., 1998, ALL BECK, 646 p.;
- *Extinctive Prescription Romania*, in *Extinctive Prescription. On the Limitation of Action*, edited by Ewoud H. Hondius, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 1995;
- *Romania 2020*, Academia Română și PNUD, București, Editura Conpressw, 1998;
- *România. Strategia națională de dezvoltare durabilă*, București, Editura Nova, 1999;
- *Romania*, in *A New Approach to International Commercial Contracts. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Kluwer Law International, London, United Kingdom, 1999, Edit. M.J. Bonell (în colab.);
- *Înțelegerile între întreprinderi în dreptul european al concurenței*, București, Editura Academiei, 2001, 588 p. (în colaborare);
- *Uniunea Europeană în labirintul viitorului – Probleme de fond*, Academia Română, Grupul de reflecție Evaluarea Stării Economiei Naționale. Esen-2, București, Centrul de Informare și Documentare Economică, 2002;
- *L'Union Européenne dans le labyrinthe de l'avenir – Problèmes fondamentaux* –, Académie Roumaine, Centre Roumain d'Economie Comparée et Consensus, București, 2002;
- *Considérations sur l'avenir de l'Union Européenne à la lumière du droit*, in *L'influence de l'ordre juridique de l'Union Européenne sur les ordres juridiques nationaux*, «Journées Juridiques Franco – Roumaines», 12-ème édition, 18–21 juin 2003, Bucharest – Constantzy, Thémis Cart, 2005.

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE

(selectiv):

- Raportor național la Congrese mondiale și internaționale: (Pescara, Italia, 1970; Bruxelles, Belgia, 1971; Teheran, Iran, 1974; Budapesta, Ungaria, 1978; Caracas, Venezuela, 1982; Reykjavik, Islanda, 1993; Atena, Grecia, 1994, Bristol, Anglia, 1998 etc.);
- „Zilele Juridice franco-române” – conducătorul delegației, București și Sinaia – 1992, Paris și Bordeaux –1994, București și Iași – 1996.

PREMII ȘI DECORAȚII:

- Premiile Academiei Române „Simion Bărnuțiu”, 1973, și „Nicolae Titulescu”, 1989;
- Ordinul Național *Steaua Românie* în gradul de Cavaler (Decret nr. 166 din 27 Martie 2003);

- Menționat în *Marquis Who's Who in the World* (1996); *Who's Who in Finance and Industry* (1997); *International Biographical Centre*, Cambridge, England; *Dictionary of International Biography* (1997); *Who's Who in Romania* (2003) etc.

Membru al Academiei Române (membru corespondent, 1991; membru titular, 1995).

MEMBRU ÎN ALTE ORGANISME PROFESIONALE:

- Membru al Societății de Legislație Comparată, Paris, Franța, din 1996;
- Expert la Senatul României (1992–1995);
- Expert la Comisia pentru Elaborarea Strategiei Naționale în vederea Aderării României la Uniunea Europeană, Snagov, 1995;
- Membru al Comisiei pentru Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă, București, 1998;
- Expert al Comisiei pentru Strategia Națională de dezvoltare Economică, București–Snagov, 2000.
- Membru onorific al International Biographical Centre. Advisory Council, Cambridge, England, 1999;
- Membru de Onoare *postmortem* al Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române, 9 mai 2007.

LISTA DE LUCRĂRI

Principalele lucrări publicate:

I. TRATATE, MONOGRAFIILE, CULEGERI DE STUDII

1. *Contribuții la studiul culpei civile cu specială privire asupra culpei în contractele economice*, București, Editura științifică, 1960, 209 p.;
2. *Prescripția extinctivă*, București, Editura științifică, 1962, 281 p. (în colab.);
3. *Dreptul ca instrument de formare, dezvoltare și ocrotire a personalității umane*, București, Editura Academiei, 1973, 269 p. (autor și coordonator);
4. *Rolul și funcțiile dreptului*, București, Editura Academiei, 1974, 280 p. (coordonator);
5. *Rolul contractelor în perfecționarea relațiilor economice*, București, Editura Academiei, 1974, 252 p. (în colab.);
6. *Probleme de drept economic. Principii teoretice și metodologice pentru realizarea unei legislații economice unitare*, București, Editura Academiei, 1976, 282 p. (autor și coordonator);

7. *Considerații asupra răspunderii contractuale a antreprenorului după recepția lucrărilor de investiții*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1979, 152 p.;

8. *Probleme de drept economic. Elemente pentru configurarea unor relații într-o viitoare reglementare*, București, Editura Academiei, 1980, 171 p. (coordonator și autor);

9. *Probleme de drept economic. Disciplina în raporturile de drept economic*, București, Editura Academiei, 1981, 160 p. (autor și coordonator);

10. *Considerații asupra răspunderii pentru calitate în cadrul contractelor economice*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1983, 200 p.;

11. *Probleme de drept economic. Încheierea și modificarea contractelor economice*, București, Editura Academiei, 1983, 200 p. (autor și coordonator);

12. *Raporturile juridice dintre părinți și copii*, București, Editura Academiei, 1985, 222 p. (în colab.);

13. *Yearbook on Legal Systems*, edited by W. E. Butler, Transnational Publishers Inc., New York, 1986 (în colab.);

14. *Tratat de drept civil. Partea generală*, vol. I, Editura Academiei, 1989, 360 p. (autor și coordonator);

15. *Introducere în dreptul civil*, Editura ALL, 1993, 192 p.;

16. *Drept civil. Drepturi reale. Obligații. Legislație*, Editura ALL, 1994, 500 p.; 1996, 1998, ALL BECK, 646 p.;

17. *Drept civil. Introducere în dreptul civil*, Editura ALL, 1994, ed. adăugită, 208 p., 1996, 206 p.;

18. *Comemorarea a 70 de ani de la moartea lui Jacques M. Elias, Fundația familiei Menachem H. Elias*, Academia Română, 1993 (în colab.);

19. *Extinctive Prescription Romania*, in *Extinctive Prescription. On the Limitation of Action*, edited by Ewoud H. Hondius, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 1995 (în colab.);

20. *România 2020*, Academia Română și PNUD, București, Editura Conspress, 1998;

21. *România. Strategia națională de dezvoltare durabilă*, București, Editura Nova, 1999;

22. *Romania*, in *A New Approach to International Commercial Contracts. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Kluwer Law International, London, United Kingdom, 1999, Edit. M. J. Bonell (în colab.);

23. *Înțelegerile între întreprinderi în dreptul european al concurenței*, Editura Academiei Române, 2001, 588 p. (în colaborare);

24. *Uniunea Europeană în labirintul viitorului – Probleme de fond* –, Academia Română, Grupul de reflecție Evaluarea Stării Economiei Naționale. Essen-2, București, Centrul de Informare și Documentare Economică, 2003;

25. *L'Union Européenne dans le labyrinthe de l'avenir – Problèmes fondamentaux* –, Académie Roumaine, Centre Roumain d'Économie Comparée et Consensus, București, 2002;

26. *Considérations sur l'avenir de l'Union Européenne à la lumière du droit, in L'influence de l'ordre juridique de l'Union Européenne sur les ordres juridiques nationaux*, Journées Juridiques Franco – Roumaines, 12-ème édition, 18–21 juin 2003, Bucharest–Constantza, Thémis Cart, 2005.

II. RAPOARTE NAȚIONALĂ PREZENTATĂ LA CONGRESUL INTERNĂȚIONAL DE DREPT COMPARAT

1. Raport național român la al VII-lea Congres, Pescara, 1970: *Considérations sur l'incidence de la biologie et de la médecine moderne sur le droit civil roumain*, in „Revue Roumaine des Sciences Sociales. Série des Sciences Juridiques”, no. 1. 1970, p. 61–68;

2. Raport național român la al IX-lea Congres, Teheran, 1974: *La validité des clauses de non responsabilité en droit roumain*, in „Revue Roumaine des Sciences Sociales. Série des Sciences Juridiques”, no. 1, 1974, p. 73–74;

3. Raport național român la al X-lea Congres, Budapesta, 1978: *Traits spécifiques du concept du droit relevés par la science juridique de Roumaine*, in „Revue Roumaine des Sciences Sociales. Série des Sciences Juridiques”, no. 1. 1978, p. 51–63;

4. Raport național român la al XI-lea Congres, Caracas, 1982: *Éléments pour l'explication du processus de pensée sur lequel se fondent certaines preuves indirectes, à la lumière du rapport entre la logique et le droit*, in „Revue Roumaine des Sciences Sociales. Série des Sciences Juridiques”, no. 1–2, 1982, p. 23–30;

5. Raport național român la al XIV-lea Congres, Atena, 1994: *Recent developments in Extinctive Prescription in Romania in Extinctive Prescription. On the Limitation of Action*, edited by Eqoud H. Hondius, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 1995, p. 317–341 (în colab.);

6. Raport național român la al XV-lea Congres, Bristol, 1998, in *A New Approach to International Commercial Contracts. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Kluwer Law International, London, United Kingdom, 1999, Edit. M. J. Bonell, p. 281–300 (în colab.).

III. RAPOARTE NAȚIONALĂ PREZENTATĂ LA CONGRESUL MONDIAL DE FILOSOFIE JURIDICĂ ȘI FILOSOFIE SOCIALĂ

7. *La logique juridique à lumière du rapport entre la logique et les autres sciences*, Bruxelles, 1971, în vol. *Le raisonnement juridique*, Bruxelles, 1971, p. 459–469, cf. *The Philosopher's Index*, 1972, Bowling Green University, Ohio, U.S.A.

8. Raport național român prezentat la Congresul mondial de filosofie juridică și filosofie socială, Reykjavik, 1999: *L'interaction entre l'économie et le droit*.

IV. STUDII (SELECTIV)

9. *Considerații asupra fundamentului prezumțiilor în dreptul civil*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 1, 1970, p. 105–114;

10. *Gândirea juridică în perspectiva logicii formale și a metalogicii*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 1, 1971, p. 45–58;

11. *Considerații asupra prezumției de culpă a furnizorului – expeditor în domeniul circulației mărfurilor*, în „Arbitrajul de stat”, nr. 3, 1972, p. 20–33;

12. *Unele aspecte ale procesului de construire a reglementărilor juridice în lumina progresului științific contemporan*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 3, 1972, p. 429–441;

13. *Considerații asupra momentului predării lucrărilor de construcții de locuințe în lumina dispozițiilor legale privind recepția obiectelor de investiții*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 4, 1972, p. 655–666;

14. *Considerații asupra deciziilor care intervin în activitatea organelor de conducere colectivă*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 4, 1973, p. 607–616;

15. *Dreptul economic, modelare a relațiilor specifice puse în lumină de știința conducerii societății*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 2, 1974, p. 289–301;

16. *Prémises pour la systématisation et la codification de la législation économiques en Roumaine*, în „Annuaire de l'URSS et des pays socialistes européens”, Librairie ISTRAS, Strasbourg, 1976/1977;

17. *Repere pentru studiul implicațiilor matematicii în domeniul dreptului*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 4, 1977, p. 347–352;

18. *Orientări în domeniul măsurilor juridice pentru asigurarea disciplinei în raporturile de drept economic*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 2, 1978, p. 123–129;

19. *Perfecționarea cadrului juridic al activității economice în lumina principiilor autoconducerii și autogestunii unităților economice*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 1, 1979, p. 17–31;

20. *Unele propuneri pentru îmbunătățirea reglementării contractelor economice*, sinteză, în „Buletinul informativ al Academiei de Științe Sociale și Politice”, nr. 4, 1982, p. 10–13;

21. *Le perfectionnement du cadre juridique de l'autodirection et de l'autogestion des unités économiques*, în „Revue Roumaine des Sciences Sociales. Sciences Juridiques”, no. 2, 1986, p. 135–144;

22. *Regimul juridic al asigurărilor de stat. Probleme și soluții*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 4, 1987, p. 305–310;

23. *Some Features of the Legal Concept of Property in Romania*, în „Revue Roumaine des Sciences Sociales. Sciences Juridiques”, no. 1, 1987, p. 37–44;

24. *Unele cazuri de limitare a garanției de asigurare în asigurările facultative*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 3, 1988, p. 223–227;

25. *Unele aspecte ale noilor reglementări în domeniul contractelor de furnizare. Transmiterea dreptului real și a riscurilor*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 1, 1989, p.18–26;
26. *Cerința îmbunătățirii cadrului legislativ în vederea asigurării randamentului și eficienței în întreaga activitate economică*, în „Studii de drept românesc”, nr. 2, 1989;
27. *Aspects de la réglementation uniforme dans le domaine des relations économiques européennes*, în „Revue Roumaine d’Études Internationales”, nr. 3–4, 1990;
28. *Aspecte ale reglementării uniforme în domeniul relațiilor economice europene*, în „reviata Română de Studii Internaționale”, nr. 3–4, 1990;
29. *Problema naturii juridice a subrogației în cadrul formelor contractuale de transmitere a obligațiilor*, în „Studii de drept românesc”, nr. 3, 1990;
30. *Les principes fondamentaux du droit international à lumière de la praxiologie et de la théorie des normes*, în „Revue Roumaine des Sciences Sociales. Sciences Juridiques”, no. 1, 1990;
31. *Les Communautés européennes et l’Etat de droit*, în „Revue Roumaine des Sciences Juridiques”, no. 1–2, 1991, p. 3–17;
32. *Statul de drept și procesul de integrare comunitară*, în „Revista Română de Studii Internaționale”, nr. 3–4, 1991, p. 241–254;
33. *Premise pentru trecerea României la o economie de piață într-un stat de drept*, în „Studiile de drept românesc”, nr.3, 1992, p. 197–210;
34. *Prémises du processus de transition à l’économie de marché dans un Etat de droit*, în „Revue Roumaine des Sciences Juridiques”, no. 2, 1992;
35. *Considerații generale asupra patrimoniului*, în „Studii de drept românesc”, nr. 1, 1993, p. 5–21;
36. *Le concurrence en droit national et en droit communautaire*, în „Revue Internationale de Droit Comparé”, no. 2, 1993, p. 395–409 (la „Zilele Franco-Române”, octombrie 1992);
37. *La pensée juridique française et le droit roumain* (la „Colloque sur l’Histoire des relations franco-roumaines du 18e siècle à nos jours”, 10–12 mai 1993) în „Academica”, iulie 1993;
38. *L’interaction entre l’économie et le droit* (la Congresul Mondial de Filosofie a Dreptului și Filosofie Socială, Reykjavik, Islanda, mai 1993);
39. *La jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de L’Homme concernant la protection du droit de propriété et certaines considérations sur le droit roumain*, în „Revue Roumaine des Sciences Juridique”, no. 1, 1993 (lucrare trimisă la Consiliul Europei);
40. *Testamentul lui Jacques M. Elias, model de eurdiție juridică și de atitudine patriotică. Despre cetățenia lui Jacques Elias*, în „Academica”, 1993;
41. *La simplification du droit des sociétés* (la Zilele româno-franceze, septembrie 1994), în „Journées de la Société de Législation Comparée”, Paris, 1995;

42. *Elemente teoretico-metodologice privind Strategia națională de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană. Considerente preliminare*, în „Caiete de lucru nr. 5”. Comisia de elaborare a strategiei naționale de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană, București, 1995;

43. *Acordul european instituind o asociere între România, pe de o parte, Comunitățile europene și statele membre, pe de altă parte. Aspecte juridice*, în „Caiete de lucru nr. 5”. Comisia de elaborare a strategiei naționale de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană, București, 1995;

44. *Cadrul juridic și instituțional pentru aderare*, în „Materiale pentru elaborarea Programului-Cadru de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană”, București, 1995;

45. *La logique juridique face aux anciens et nouveaux défis*, în „Romanian Journal of International Affairs”, volume IV, nr. 1, 1998, p. 109–121;

46. *L'Union Européenne dans le labyrinthe de l'avenir. Problèmes fondamentaux*, în „Studii de drept românesc”, nr. 1–2, 2004, p. 7–65.

